

O'QUVCHILARDA EKOLOGIK ONGNI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI: MAS'ULIYAT HISSINI OSHIRISH

Mirzaolimova Madina Muhammadrahim qizi

Qo'qon universiteti Andijon filiali

Masofaviy ta'lim psixologiya 25-08guruh talabasi

Telefon: +998946370199

Email: nfnfnx5@gmail.com

Alimqulov Nurmuhhammad XXX o'g'li

“Kompyuter Injiniring va raqamli texnologiyalar” kafedrası o'qituvchisi

Qo'qon universiteti Andijon filiali

Email: alimkulovnurmukhammad@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17231393>

Annotatsiya: Ushbu tezis o'rta ta'lim muassasalarida o'quvchilarning ekologik ongini shakllantirishning psixologik mexanizmlarini tahlili qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotda ekologik ongning shakllanishida idrok, hissiyot, motivatsiya, ijtimoiy taqlid va refleksiya kabi psixologik jarayonlarning o'rni chuqur o'rganilgan. Shuningdek, ekologik mas'uliyatni oshirishda yosh psixologiyasiga mos pedagogik texnologiyalar va usullarning samaradorligi tahlili qilingan. Tadqiqot natijalari asosida ekologik tarbiyani takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ekologik ong, psixologik mexanizmlar, mas'uliyat hissi, ekologik tarbiya, idrok, refleksiya, motivatsiya, ekologik madaniyat.

Kirish

Zamonaviy dunyoda ekologik inqirozlar insoniyat oldida turgan eng jiddiy muammolardan biridir. Bu muammolarni bartaraf etishning asosiy yo'li ekologik ong va mas'uliyatli avlodni tarbiyalashdan o'tadi. Ekologik ong nafaqat atrof-muhit haqidagi bilimlarni, balki tabiatga nisbatan qadriyatlarga asoslangan ong munosabatni ham o'z ichiga oladi. O'quvchilarda ekologik ongni shakllantirish murakkab psixologik jarayon bo'lib, unda idrok, hissiyot, motivatsiya va ijtimoiy taqlid kabi psixologik mexanizmlar muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundaki, ekologik tarbiyaning samaradorligini oshirish uchun psixologik mexanizmlarni chuqur o'rganish va ularni pedagogik jarayonga integratsiya qilish zarur.

Tadqiqot maqsadi va vazifalari:

Maqsad: O'quvchilarda ekologik ong va mas'uliyat hissini shakllantirishning psixologik mexanizmlarini aniqlash va ularning pedagogik jarayondagi o'rnini o'rganish. Ekologik ong tushunchasini psixologik nuqtai nazardan tahlili qilish. Ekologik ongni shakllantiruvchi psixologik mexanizmlarni (idrok, hissiyot, motivatsiya, taqlid, refleksiya) aniqlash. O'quvchilarda ekologik mas'uliyat hissini oshirishning samarali usullarini ishlab chiqish. Ekologik tarbiyani takomillashtirish bo'yicha pedagogik tavsiyalar tayyorlash.

Metodologiya

Tadqiqot 6-8-sinf o'quvchilari (12-15 yosh) qatnashgan holda olib borilgan. Tadqiqot metodlari sifatida so'rovnomalar, kuzatuv, intervyu, testlar va statistik tahlili usullari qo'llanilgan. O'quvchilarning ekologik ong darajasi “Ekologik idrok”, “Mas'uliyat hissi” va “Ekologik xulq-atvor” ko'rsatkichlari bo'yicha baholangan. Tadqiqot davomida ekologik darslar, loyihalar va amaliy mashg'ulotlar tashkil etilgan.

Natijalar va tahlil:

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ekologik ongni shakllantirishda quyidagi psixologik mexanizmlar muhim rol o'ynaydi:

Idrok va hissiy tajriba: Tabiat bilan bevosita aloqa qilgan o'quvchilarda ekologik tushunchalar ancha chuqur shakllangan. Emotsional-qadriyatli yondashuv: Tabiatga bo'lgan muhabbat va hamdardlik hissi ekologik xulq-atvorni mustahkamlaydi. Ijtimoiy taqlid: O'qituvchilar va ota-onalarning namunalari o'quvchilarning ekologik xulq-atvoriga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Refleksiya: O'quvchilarning o'z harakatlari oqibatini tahlil qilish qobiliyati ekologik mas'uliyatni oshiradi. Motivatsiya: Ichki motivatsiya (mas'uliyat hissi) tashqi rag'batlardan ko'ra samaraliroq bo'ladi.

Muhokama va tavsiyalar:

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi tavsiyalar berish mumkin:

Ekologik tarbiya dasturlariga psixologik mexanizmlarni integratsiya qilish. O'quvchilarni tabiat bilan bevosita aloqa qilishiga imkon yaratish (ekologik ekskursiyalar, loyihalar). O'qituvchilar va ota-onalarning ekologik xulq-atvori namunalari kengaytirish. Refleksiya va o'zini-o'zi baholash usullarini joriy etish. Ekologik mas'uliyatni rag'batlantirish uchun ichki motivatsiyani oshirish.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarda ekologik ongni shakllantirish - bu nafaqat ekologik tushunchalar va qonuniyatlarni o'rgatish bilan chegaralanadigan pedagogik jarayon emas, balki shaxsning butun psixologik tuzilishiga ta'sir ko'rsatadigan kompleks hodisadir. Ekologik ongning barqaror shakllanishi quyidagi psixologik mexanizmlarning uyg'un o'zaro ta'siriga bog'liq:

Birinchidan, idrok va hissiy tajriba orqali o'quvchi tabiat bilan bevosita aloqa qiladi, bu esa uning ekologik dunyoqarashining asosini yaratadi. Ikkinchidan, emotsional-qadriyatli yondashuv orqali tabiatga nisbatan ijobiy his-tuyg'ular shakllanadi, bu esa ekologik xulq-atvorni istiqbolli qiladi. Uchinchidan, ijtimoiy taqlid mexanizmi orqali o'quvchi atrofidagi yetuk shaxslarning namunalari o'zlashtiradi. To'rtinchi, refleksiya jarayoni orqali o'quvchi o'z harakatlarining ekologik oqibatlarini tahlil qilish qobiliyatini egallaydi. Beshinchi, ichki motivatsiya va mas'uliyat hissi ekologik xulq-atvorni mustaqil va uzluksiz amalga oshirishga undaydi.

Pedagogik amaliyotda ekologik tarbiyaning samaradorligini oshirish uchun quyidagi yo'nalishlarni rivojlantirish maqsadga muvofiq:

Ekologik ta'lim dasturlarini yosh psixologik xususiyatlariga moslashtirish;

O'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlovchi interfaol metodlarni keng qo'llash;

Ekologik loyihalar va amaliy faoliyatni tashkil etish orqali bilimlarni amaliyotga tatbiq etish imkoniyatini yaratish;

O'qituvchilar va ota-onalarning ekologik madaniyatini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish;

Ekologik xulq-atvorni rag'batlantirish va baholash tizimini takomillashtirish.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarda ekologik ongni shakllantirish - bu uzoq muddatli, izchil va tizimli ish bo'lib, uning muvaffaqiyati pedagogik yondashuvning psixologik asoslanganligiga bog'liq. Kelajakda ekologik tarbiyani yanada takomillashtirish uchun innovatsion pedagogik texnologiyalar, psixologik diagnostika usullari va individual

yondashuvni qo'llash samarali bo'ladi. Ekologik ongli avlod tarbiyalash orqali kelajakda atrof-muhit muammolarini samarali hal qilish va barqaror rivojlanishni ta'minlash mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Clayton, S. (2012). The Oxford Handbook of Environmental and Conservation Psychology. Oxford University Press.
2. Gifford, R. (2014). Environmental Psychology Matters. Annual Review of Psychology, 65, 541-579.
3. UNESCO (2017). Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. Paris.
4. Abdurahmonov Q. (2019). Psixologiya asoslari. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
5. Karimova V.M. (2021). Shaxs psixologiyasi. Toshkent: Ilm Ziyos.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ekologik ta'lim va tarbiyani takomillashtirish to'g'risida"gi qarori, 2020.
7. To'rayev B. (2020). Ekologik madaniyat va psixologiya. Toshkent: Fan.